

SADRŽAJ:

/ VODNA STEPENICA NA DRAVI UNIŠTIT ĆE 3.740 HEKTARA ZEMLJIŠTA I UGROZITI 27 RIJETKIH I UGROŽENIH VRSTA

/ OD POPLAVA SMO SE MOGLI BRANITI MEANDRIMA, NO NJIH SMO UNIŠTILI!

/ OTVORENA KOMUNIKACIJA JE KLJUČNA ZA USPJEŠNU SURADNJU U ZAŠTIĆENIM PRIRODNIM PODRUČJIMA

/ KAKO NESTAJE BARSKA KORNJAČA

Broj 04 / godina 2014

VODNA STEPENICA NA DRAVI UNIŠTIT ĆE 3.740 HEKTARA ZEMLJIŠTA I UGROZITI 27 RIJETKIH I UGROŽENIH VRSTA

Projektom izgradnje vodne stepenice uzvodno od Osijeka na rijeci Dravi, planira se napraviti akumulacija vode u dužini 35,5 km koja bi trebala trajno potopiti cijelo područje unutar nasipa, sve do Donjeg Miholjca.

Osječko-baranjska županija i ostali investitori, ne odustaju od iskorištavanja hidro-energetskog potencijala rijeke Drave te je u tom smjeru poprilično podmakla realizacija vodne stepenice (VHS) Osijek na Dravi, iako će se ona nalaziti na području Nature 2000, Regionalnog parka Mura-Drava i Rezervata biosfere Mura-Drava-Dunav.

Prekogranični rezervat biosfere Mura-Drava-Dunav je kategorija zaštite prepoznata na međunarodnoj razini, a njegov temeljni fenomen je suživot čovjeka i prirode. Natura 2000 je najveća mreža ekološki značajnih područja, koja su značajna zbog vrsta i staništa od EU interesa, te samim time zahtijevaju poseban tretman u slučajevima bilo kakvih gospodarskih aktivnosti. Područja koja se nalaze u kategoriji zaštite Natura 2000 ne isključuju ekonomske i gospodarske djelatnosti, ako značajno ne ugrožavaju vrste i staništa koja su na prioritarnoj listi Direktive o staništima i Direktive o pticama, koje su temelj za stvaranje mreže Natura 2000.

Po Zakonu o zaštiti prirode, navedena zaštićena područja se prepoznaju kao V. kategorija zaštite po IUCN klasifikaciji, a po zakonu RH to znači da se smiju obavljati sve gospodarske djelatnosti koje ne ugrožavaju temeljni fenomen zbog kojeg je područje proglašeno zaštićenim. U slučaju Mure i Drave to su svakako rijeka i njena poplavna dolina, okolne šume i močvare, sprudovi, rukavci, meandri i pripadajuća biološka raznolikost.

Projektom izgradnje vodne stepenice uzvodno od Osijeka na Dravi, planira se napraviti uspor, tj. akumulacija vode u dužini 35,5 km koja bi trebala trajno potopiti cijelo područje unutar nasipa, sve do Donjeg Miholjca. Tada se više ne može govoriti o rijeci, jer se gube sve njene prirodne karakteristike, kao i dinamika te značajan dio biološke raznolikosti. Dakle, sve šume, sprudovi, močvarna staništa, strme obale, koje su dom mnogim vrstama ptica, vodozemcima, gmazovima, sisavcima, nestaju planiranim potapanjem.

Irma Popović Dujmović, koordinator projekata za vode WWF-a Hrvatska također upozorava na negativni utjecaj projekta: „Više smo puta upozoravali da je Drava rijeka koja od svog izvora u Italiji do Donje Dubrave u Hrvatskoj već sada ima 22 hidroelektrane. Ako Hrvatska nastavi taj niz sa dodatno 3, čak se negdje spominje i 4 hidroelektrane (dodatno jedna iznad Donjeg Miholjca), pitamo se što će od Drave ostati, dali ćemo ju više moći zvati rijekom. Upozoravamo javnost i donositelje odluka da je nužno napraviti Stratešku procjenu utjecaja na okoliš za sve planirane HE u kontekstu postojećih HE, prije donošenja bilo kakve odluke protiv ili za gradnju bilo koje nove brane na rijeci Dravi“.

Iz Upravnog odjela za gospodarstvo Osječko-baranjske županije smatraju kako će navedeni projekt poboljšati kakvoću života stanovništva županije promjenom socijalnih, rekreacijskih i zdravstvenih uvjeta, te da će se omogućiti proizvodnja električne energije s obnovljivim/neiscrpnim resursom (vodom) bez zagađenja okoliša i štetnog djelovanja na zdravlje stanovništva. Također smatraju da će se poboljšati uvjeti poslovanja u gospodarskim granama od javnog značaja, vodno, komunalno i elektrogospodarstvo, promet, proizvodnja hrane. No podaci o utjecaju hidroelektrane Dubrava na okoliš, koja se također nalazi u nizinskom području kao i planirana VHS, pokazuju suprotne podatke. Izgradnjom akumulacijskog jezera povećava se vlažnost zraka, a zajedno s tim povećava se i broj oboljele djece i starijih osoba od bolesti organa respiratornog sustava. Stvara se nekvalitetna mikroklima, te uzrokuju teške sparine ljeti što negativno utječe na zdravstveno stanje lokalnog stanovništva. Ogroman pritisak vode uzrokuje porast razine podzemnih voda tako da neposredno uz akumulacije dolazi do zamočvarenja tla te ono postaje manje kvalitetno za poljoprivrednu proizvodnju.

Izgradnjom akumulacijskog jezera povećava se vlažnost zraka, a zajedno s tim povećava se i broj oboljele djece i starijih osoba od bolesti organa respiratornog sustava.

Nizvodno od hidroelektrane utjecaji su još dramatičniji, kako količina vode u vodotoku nakon izgradnje hidroelektrane ovisi o njenom režimu rada tj. ona se u znatnim količinama ispušta samo tijekom proizvodnje struje, tako dolazi do bitnih poremećaja vodnog režima. U periodima kada se struja ne proizvodi odnosno kada se propušta samo mala količina vode (tzv. „biološki minimum“) u vodotoku su prisutne samo male količine vode i dolazi do posljedičnog opadanja razina nadzemnih i podzemnih voda. Područje se polako isušuje s posljedicama sušenja šuma, otežane poljoprivredne proizvodnje, te manjih količina vode u vodocrpilištima i bunarima što izravno utječe na opskrbu stanovništva pitkom vodom.

Biolog Tibor Mikuška ističe i druge posljedice: „U trenutku proizvodnje struje (obično samo jedanput dnevno) u vodotok se ispuštaju velike količine vode koje nisu uobičajene za normalni hidrološki režim te se stvaraju bujični valovi i nagli porasti vodostaja (tzv. hydropeaking) koji će otplaviti sve organizme koji nisu prilagođeni na život u bujicama i na nagle promjene vodostaja, osobito mlađ riba. Ukupna biološka raznolikost se smanjuje, uključujući i gospodarski vrijedne vrste, poput nekih riba. Jednako tako, područje neposredno nizvodno od hidroelektrana postaje nepogodno, dapače opasno po život, za rekreativne aktivnosti poput kupanja, ribolova ili plovidbe.“ Izgradnjom hidroelektrana dolazi do pojavljivanja fizičke prepreke na vodotoku i prekida uzdužne povezanosti za mnoge vodene organizme. Osobito su osjetljive ribe kojima se tako prekida veza između uzvodnih i nizvodnih krajeva vodotoka. Kod npr. jesetri (Acipenseridae) izgradnjom brana na Đerdapu na Dunavu onemogućen je njihov prolaz do uzvodnih mrijestilišta te su danas one u srednjim dijelovima vodotoka regionalno izumrle, a u donjim dijelovima su njihove populacije kritično ugrožene.

Kako na prostoru dravskih ritova i poplavnih šuma u 50 staništa živi 27 rijetkih i ugroženih vrsta, a u Muri i Dravi se nalaze 73 vrste slatkovodnih riba, od kojih je polovica zaštićena, njihov opstanak bi direktno bio ugrožen izgradnjom vodne stepenice.

Također je važno spomenuti i činjenicu da hidroelektrane u nizinskim dijelovima rijeka, suprotno tvrdnjama investitora, povećavaju opasnost od poplava koje ugrožavaju ljudske živote i materijalna dobra. Kako se radi potrebe proizvodnje struje akumulacije održavaju pune, njihov kapacitet prihvata velikih količina vode je izuzetno mali. U slučajevima naglih i neočekivanih oborina, pojava koja je zbog promjene klime danas sve češća i dramatičnija, akumulacije ne mogu prihvatiti tolike količine vode te dolazi do štetnih poplava u njihovoj blizini ili neposredno ispod njih. Imajmo na umu da se grad Osijek nalazi u neposrednoj blizini planirane hidroelektrane!!!

OD POPLAVA SMO SE MOGLI BRANITI MEANDRIMA NO NJIH SMO UNIŠTILI!

Jesu li se mogle izbjeći nezapamćene materijalne štete i ljudske žrtve u Hrvatskoj, Srbiji te Bosni i Hercegovini izazvane poplavama u svibnju? Možda i ne u cijelosti, ali uz tolerantniji odnos čovjeka prema prirodi, posljedice su se svakako mogle ublažiti. Urbanizacijom, regulacijom rijeka, sječom šuma i intenzivnom poljoprivredom u mnogim je prirodnim okruženjima nestala mogućnost da okoliš primi i zadrži poplavne vode. Upravo je to jedan od razloga katastrofe koja je pogodila brojna mjesta u regiji. U Okvirnoj direktivi Europske unije o vodama, odnosno u njenom dijelu koji govori o upravljanju europskim riječnim slivom, upozorava se na potrebu korištenja prirodnih metoda za smanjenje rizika od poplava koji su ujedno i znatno jeftiniji. Posebice se naglašava potreba obnavljanje močvara i prirodnih zavoja (meandara) na rijekama koje je čovjek kanalizirao i pretvorio ih u ravne linije. Upravo su ti meandri kroz povijest i prije intervencije čovjeka bili značajni prirodni usporivači rijeka, čime je rizik od izlivanja iz korita bio znatno manji. Jedan od primjera dobre prakse svakako su intervencije na škotskoj rijeci Devon gdje je odlučeno vratiti obalama njihov prirodan izgled i funkcionalnost te je na taj način znatno umanjeno rizik od poplava. Uz močvarna područja koja sve brže nestaju zbog intervencije čovjeka, važno je voditi računa i o poplavnim područjima. Ona su izuzetno važna prilikom izlivanja rijeka jer su ta područja prva koja prihvaćaju 'višak' riječne vode i sprječavaju njeno otjecanje u područja u kojima može prouzročiti materijalnu štetu na imovini. Istovremeno, ta su područja od ogromne važnosti kao prirodna staništa brojnih životinjskih i biljnih vrsta te doprinose očuvanju bioraznolikosti. Isto tako, močvare osim što su izvrsni 'akumulatori' koji upijaju vodu iz riječnih korita istovremeno su i zatvoreni, osjetljivi ekosustavi. No upravo su se one posljednjih desetljeća našle na putu čovječanstvu koje treba sve više obradivih površina za proizvodnju hrane. Jedno od najpoznatijih svjetskih imena u svijetu kada je riječ o hidrologiji svakako je dr. Ognjen Bonacci, profesor emeritus Fakulteta građevinarstva, arhitekture i geodezije u Splitu koji godinama upozorava na važnost močvara:

Meandri su kroz povijest bili značajni prirodni usporivači rijeka, čime je rizik od izlivanja iz korita bio znatno manji.

Isušivanje močvara, koje se i dalje nesmiljeno nastavlja ne samo kod nas već i na cijelom planetu, vrlo je opasan proces koji značajno utječe na bioraznolikost, lokalnu klimu, okoliš, održivi razvoj.

"Isušivanje močvara, koje se i dalje nesmiljeno nastavlja ne samo kod nas već i na cijelom planetu, vrlo je opasan proces koji značajno utječe na bioraznolikost, lokalnu klimu, zdravlje okoliša – i ljudi i prirode – održivi razvoj i mnogošto drugog. Uloga močvara u sustavu obrane od poplava ovisi o njenom položaju u slivu rijeke i dimenzijama prostora koji stoji na raspolaganju za retencioniranje viška poplavnih voda. Prema tome, neke močvare mogu imati značajniji utjecaj na ublažavanje poplava, dok druge tu funkciju ne mogu obavljati. Bitno je naglasiti da se izgradnjom nasipa paralelno s rijekom smanjuju inundacijski prostori (područja u koja se razlijevaju poplavne vode), koji su prije toga služili za zadržavanje vode, te time utjecali na smanjivanje i usporavanje valova velikih voda, odnosno na ublažavanje poplava. Ti prostori nisu nužno močvare", kaže dr. Bonacci. Zbog svega navedenog Europa je krenula u smjeru praktične promjene vezane uz zaštitu od poplava. Intencija je EU-a od poplava se štitiiti metodom koju je priroda patentirala.

OTVORENA KOMUNIKACIJA JE KLJUČNA ZA USPJEŠNU SURADNJU U ZAŠTIĆENIM PRIRODNIM PODRUČJIMA

U sklopu IPA prekograničnog projekta „Živi Dunav“ udruga Zeleni Osijek je u travnju ove godine organizirala pet seminara u pet slavonskih gradova. Na seminarima su predstavljena zaštićena područja i „zelene ekonomije“ u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, istaknuti su pozitivni i negativni trendovi u upravljanju i korištenju zaštićenih područja, te potaknuta rasprava koja je rezultirala važnim zaključcima.

Niska razina svijesti ljudi o potrebama očuvanja prirode istaknut je kao važan problem, nepostojanje unutar sektorske i međusektorske suradnje, te problem podkapacitiranosti odjela zaštite okoliša u jedinicama lokalne i regionalne samouprave.

Nedostatak komunikacije i zatvorenost upravljača zaštićenim prirodnim područjima prema suradnji s lokalnim stanovništvom, turističkim subjektima i drugim dionicima zainteresiranim za obavljanje održivih djelatnosti unutar i u neposrednoj blizini zaštićenih prirodnih područja, jedan je od najvažnijih zaključaka do koji su došli mnogobrojni sudionici seminara. Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima, posebno u našoj regiji, uglavnom su zatvorene za suradnju sa zainteresiranim dionicima. No u ostalim regijama naše zemlje situacija je sasvim drugačija. Udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce iz Splita je ostvarila izuzetno uspješnu suradnju sa nekoliko upravljača zaštićenih područja. Riječ je o Nacionalnim parkovima Mljet i Brijuni, Parkovima prirode Telašćica i Lastovsko otočje, te o Javnoj Ustanovi za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Šibensko-kninske županije. Njihova suradnja je rezultirala izradom 5 planova upravljanja, podignutom kapacitetom upravljanja Parkovima, te izradom 11 temeljnih studija.

Sudionici na održanim seminarima istaknuli su nedostatak komunikacije i zatvorenost upravljača zaštićenim prirodnim područjima prema suradnji s dionicima, kao najveći problem.

Udruga Sunce iz Splita izradila je Plan upravljanja Nacionalnim parkovima Mljet i Brijuni, Parkovima prirode Telašćica i Lastovsko otočje, te Javnoj Ustanovi za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Šibensko-kninske županije

Suradnja između zaštićenih područja i zainteresiranih dionika praksa je u Europi. Navest ćemo primjer Nacionalnog parka Loch Lomond & the Trossachs iz Španije koji je u suradnji sa dionicima Parka izradio Plan upravljanja u kojem su integrirani planovi razvoja zajednice, strategija održivog turizma i sve buduće akcije Nacionalnog parka i dionika. Program je osmišljen tako da se omogući zajednici da postane bolje organizirana, više informirana i da stekne sposobnost biti sam svoj partner u razvoju.

KAKO NESTAJE BARSKA KORNJAČA

Usprkos svojoj širokoj rasprostranjenosti barska kornjača je ugrožena brojnim agrotehničkim mjerama, zagađenjem voda te isušivanjem močvara kao njihovog primarnog staništa.

Barska kornjača je autohtona vrsta rasprostranjena gotovo u cijeloj Europi. Pripada porodici slatkovodnih kornjača i naseljava stajačice te ostale vode mirnijeg toka sa gustom vegetacijom. Zimu provode uvučene u muljevito dno voda stajačica, a hrane se uglavnom kukcima, punoglavcima i manjim ribama dok u odrasloj dobi uglavnom jedu hranu biljnog podrijetla. Usprkos svojoj širokoj rasprostranjenosti barska kornjača je ugrožena brojnim agrotehničkim mjerama, zagađenjem voda te isušivanjem močvara kao njihovog primarnog staništa. Naglim razvojem industrije i cestovnog prometa, životni prostor mnogih kornjača u Hrvatskoj sve je ugroženiji jer sve veći broj kornjača stradava uz prometnice, a izgradnja naselja i drugih objekata uz obale rijeka bez izgrađene kanalizacijske mreže i redovitog odvoza smeća, sve više sužava prirodno stanište ovih gmazova. Industrijske otpadne vode mijenjaju kvalitetu staništa u kojem su kornjače nastanjene, a regulacija riječnih tokova rezultira smanjenjem ili čak gubitkom mjesta na kojima kornjača polaže jaja. U mnogim zemljama svijeta barske kornjače se love i ubijaju jer se meso i jaja smatraju visoko cijenjenim delikatesama. Na sreću, u Hrvatskoj se kornjača ne gleda kao prehrambena namirnica, ali se tijekom nemarnog ribolova uništava veliki broj jedinki ove vrste. Veliku opasnost opstanku ovih zavičajnih kornjača predstavlja i uvoz alohtonih vrsta, kao kućnog ljubimca, a najčešća je crvenouha kornjača, koja se pušta u obližnje rijeke i jezera, nakon što dosegne određenu veličinu. Upravo se ova vrsta kornjače natječe za stanište i hranu sa barskom kornjačom, a neka istraživanja su pokazala da predstavljaju opasnost za ptice koje se gnijezde u blizini vode, jer se sunčaju na njihovim gnijezdima, gurnu ih u vodu i potope. Također, postoje i spoznaje da je ova vrsta kornjače i prenositelj zaraznih bolesti koje su opasne čak i za čovjeka. Stoga je u našoj zemlji uvoz crvenouhe kornjače zabranjen. Prema Konvenciji o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska konvencija) barska kornjača je jedna od 11 strogo zaštićenih vrsta gmazova, prema kriterijima Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN) barska kornjača je gotovo ugrožena vrsta (NT) te se kao takva nalazi u Crvenoj knjizi vodozemaca i gmazova Hrvatske. Više pročitajte na linku: <http://www.kornjace.com/modules/cjaycontent/index.php?id=22>

IZDAVAČ: Zeleni Osijek

Ovaj projekt financira Europska unija
This project is funded by the European Union

www.living-danube.eu

Projekt sufinancira

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge